

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Логістика кризових ситуацій»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Логістика

**за темою - Поняття надзвичайної ситуації. Класифікація надзвичайних
ситуацій**

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від
15.08.2022 № 1

Розробники: старший викладач циклової комісії економіки та управління,
к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Цимбалістова О.А.

Рецензенти:

1. Старший викладач циклової комісії економіки та управління КЛК
ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист,
Харченко М.В.
2. Професор кафедри логістики НАУ, доктор економічних наук, професор,
експерт Українського логістичного альянсу (УЛА) Смерічевська С.В.

План лекції:

1. Трактуювання поняття «надзвичайна ситуація». Класифікація надзвичайних ситуацій.
2. Класифікація надзвичайних ситуацій ВООЗ за рівнями.
3. Стадії розвитку надзвичайних ситуацій.

Рекомендована література:

Основна:

1. Закони України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про державне оборонне замовлення», «Про основи національної безпеки України», «Про організацію оборонного планування».
2. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру».
3. Барковець А.І., Шведун В.О. Антикризисний менеджмент у державному управлінні. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Харків, 22-23 лютого 2017 р.). Х.: НУ ЦЗУ, 2017. С. 197.
4. Чуб І.А., Михайловська Ю.В., Новожилова М.В. Формалізація задачі ресурсного забезпечення ліквідації техногенної надзвичайної ситуації. Збірник наукових праць "Проблеми надзвичайних ситуацій". 2017. Вип. 25. С. 154-158.
5. Попов В.М., Чуб І.А., Гудак Р.В. Оцінка ефективності розподілу ресурсного забезпечення ліквідації надзвичайної ситуації. Збірник наукових праць "Проблеми надзвичайних ситуацій". 2017. Вип. 26. С. 108-112.
6. Крикавський Євген. Логістичне управління. Підручник. — Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2005. — 684 с.
7. Крикавський Є. Логістика. Основи теорії: Підручник — 2-е вид., доп. і переробл. — / Є. Крикавський. — Львів : НУ «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2006. — 456 с.
8. Крикавський Є. Логістика. Основи теорії: Підручник / Є. Крикавський. — Львів : НУ «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2004. — 416 с.
9. Чухрай Н.І. Логістичне обслуговування: Підручник / Н.І. Чухрай — Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006 — 284 с.
10. Якубовський О.П. Управління ризиками та кризами / Якубовський О.П., Пахомова Т.І., Драгомирецька Н.М // (опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни): Навчальний посібник. — К.: Центр дистанційного навчання НАДУ при Президенті України, 2005. — 68 с.
11. Чухрай Н. Логістичне обслуговування: Підручник. / Н. Чухрай. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. — 292 с.

12. Гаджинский А.М. Логистика. / А.М. Гаджинский. – М.: Маркетинг, 2000. – 375 с.
13. Крикавський Є.В. Логістика. Основи теорії. / Є.В. Крикавський. – Л.: Національний університет «Львівська політехніка», Інтелект-Захід, 2004. – 416 с.
14. Белай С.В. Розроблення комплексного державного механізму протидії кризовим ситуаціям за масовою участю населення. Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія: Державне управління. Запоріжжя: Класич. приват. ун_т. 2013. № 3 (43). С. 57-61.
15. Сумець О.М. Логістика кризових ситуацій. Конспект лекцій. Освітньо-професійна програма «Логістика», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 073 Менеджмент. КЛК ХНУВС. 2020.

Додаткова:

16. Карпенко Г. П. Логістичні термінологічні студії в Україні / Г. П. Карпенко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка. – 2013. – № 14. – С. 191–196.
17. Яковлев А. І. Удосконалення методичних засад управління витратами на промислових підприємствах / А. І. Яковлев // Економіка. Фінанси. Право. – 2014. – № 7. – С. 17–19.
18. Сачинська Л. В. Управління логістичними витратами підприємства / Л. В. Сачинська // Маркетинг та логістика в системі менеджменту: тези доповідей IX Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 8–10 листопада 2012 р.). – 2012. – С. 382–383.
19. Окландер М. А. Логістика / М. А. Окландер. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 346 с.
20. Рета М. В. Логістичні витрати: визначення, класифікація та облік / М. В. Рета // Бізнес Інформ. – 2012. – № 8. – С. 155–158.
21. Помірко Н. М. Класифікація логістичних витрат у формуванні системи управління ними на промисловому підприємстві / Н. М. Помірко // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2010. – № 669. – С. 99–107.
22. Крикавський Є. Логістика та управління ланцюгами поставок: Навч. посібник / Є.Крикавський, О.Похильченко, М. Фертч. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. –844 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

23. Публічний звіт Голови ДСНС про результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2016 році. URL: <https://www.dsns.gov.ua/files/2017/2/22/2016.pdf>
24. Публічний звіт Голови ДСНС про результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2017 році. URL:

[https://www.dsns.gov.ua/files/2018/1/26/Zvit%202017\(%D0%9A%D0%9C%D0%A3\).pdf](https://www.dsns.gov.ua/files/2018/1/26/Zvit%202017(%D0%9A%D0%9C%D0%A3).pdf)

25. Публічний звіт Голови ДСНС про результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2018 році. URL: <https://www.dsns.gov.ua/files/2019/1/18/321.pdf>

26. Дегтяр А.О., Белай С.В. Дослідження державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в Україні: методологічний аспект. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електронне фахове видання, 2015. № 1. URL: http://el_zbirn_du.at.ua/2015_1/20.pdf

27. Белай С.В. Концепція стратегії соціально-економічної безпеки регіонів України. Державне будівництво. Х.: ХарПІ НАДУ. 2012. № 2. URL: www.kbuara.kharkov.ua

28. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/56.pdf.

29. Логістика кризових ситуацій. <http://edu.lp.edu.ua/moduli/lohistyka-kryzovykh-sytuatsii>.

30. Логістичний менеджмент в кризових ситуаціях. <http://vlp.com.ua/node/15595>

Текст лекції

1. Трактуювання поняття «надзвичайна ситуація». Класифікація надзвичайних ситуацій

1.1. Трактуювання поняття «надзвичайна ситуація»

Надзвичайна ситуація (НС) – це обстановка на певній території, що склалася в результаті аварії, небезпечного природного явища, катастрофи, поширення захворювання, стихійного чи іншого лиха, які можуть спричинити або спричинили за собою людські жертви, шкоду здоров'ю людей або навколишньому середовищу, значні матеріальні втрати і порушення умов життєдіяльності людей.

1.2. Класифікація надзвичайних ситуацій

У постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій (НС) техногенного та природного характеру за їх рівнями” завершено формування нормативно-правового поля з питань класифікації надзвичайних ситуацій. Наказом Держстандарту України введено в дію Державний класифікатор надзвичайних ситуацій, який є складовою частиною Державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації в Україні та затверджено наказом МНС України класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій.

Алгоритм класифікації надзвичайної ситуації складається з трьох етапів: віднесення події за пороговим значенням до надзвичайної ситуації, класифікація її за походженням та класифікація за рівнем (рис. 1). При цьому

враховується характер походження надзвичайної ситуації, ступінь поширення її небезпечних чинників та розмір людських втрат і матеріальних збитків.

Надзвичайні ситуації класифікують за різними ознаками. Відповідно до походження подій, що можуть зумовити виникнення, розрізняють такі НС:

– **техногенного характеру** – промислові, транспортні аварії (катастрофи) з вибухом, пожежі, аварії з викидом небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптове руйнування споруд і будівель, аварії на інженерних мережах, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах тощо;

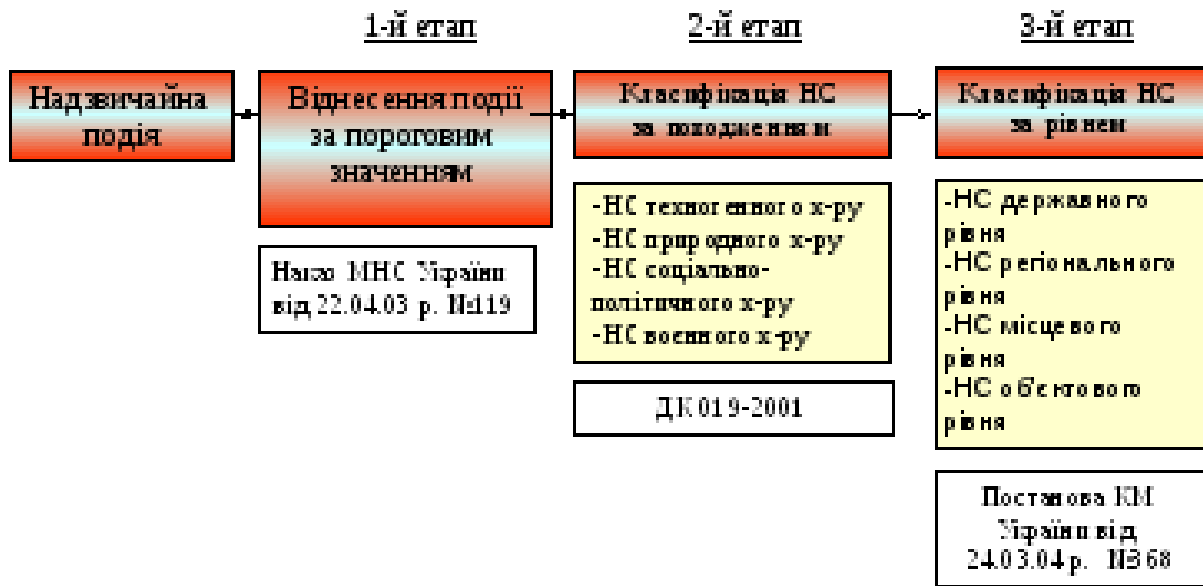

Рис. 1. Алгоритм класифікації надзвичайної ситуації

– **природного характеру** – небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні явища (землетруси, повені, буревії, снігові замети та ін.), природні пожежі, інфекційні захворювання людей, сільськогосподарських тварин, рослин (епідемії, епізоотії, епіфітотії) тощо;

– **соціально-політичного характеру**, що пов'язані з протиправними діями терористичного та антиконституційного спрямування: терористичні акти (збройний напад, захоплення важливих об'єктів, напад на екіпаж повітряного або морського судна), викрадення чи знищення суден, захоплення заручників, встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях тощо;

– **воєнного характеру** – пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні чинники ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин, нафтопродуктів, вибухівки тощо.

Надзвичайні ситуації, на підставі Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, класифікуються як НС державного, регіонального, місцевого або об'єктового рівнів.

До **загальнодержавного** рівня належать НС, які розвиваються на території двох та більше областей (Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя) або загрожують транскордонним перенесенням.

До **регіонального** рівня належать НС, які розгортаються на території двох та більше адміністративних районів (міст обласного значення): Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, або загрожують перенесенням на територію суміжної області України.

До **місцевого** рівня належать НС, які виходять за межі потенційно небезпечного об'єкта, загрожують поширенням самої ситуації або її вторинних наслідків на довкілля, сусідні населені пункти, інженерні споруди.

До **об'єктового** рівня належать НС, які розгортаються на території об'єкта або на самому об'єкті і наслідки яких не виходять за межі об'єкта або його санітарно-захисної смуги.

Критеріями визначення рівня надзвичайної ситуації є територіальне поширення, обсяги технічних і матеріальних ресурсів, які необхідні для ліквідації її наслідків, кількість постраждалих людей або порушення їх умов життєдіяльності та розмір заподіяних (очікуваних) збитків (табл. 1).

Слід зауважити, що надзвичайна ситуація відноситься до певного рівня за умови відповідності її хоча б одному із наведених критеріїв.

Остаточне рішення щодо рівня надзвичайної ситуації приймає спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади, до компетенції якого належить вирішення питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Це рішення у разі потреби може погоджуватись із центральними органами виконавчої влади та враховувати експертний висновок регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Таблиця 1

Критерії визначення рівня надзвичайної ситуації

Рівень НС		Загинуло осіб	Постраждало осіб	Порушено умови життєдіяльності населення понад 3 доби, осіб	Збитки, мінімальних заробітних плат (350 грн.)
а	Державний	> 10	> 300	> 50 тис.	> 150 тис. (55 млн. 500 тис. грн.)
б	З урахуванням збитків*	> 5	> 100	> 10 тис.	> 25 тис. (9 млн. 250 тис. грн.)
в	Територіальне поширення	- НС поширилась або може поширитись на територію інших держав			
г		- НС поширилась на територію 2-х регіонів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих			

		регіонів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
д	Регіональний	> 5	> 100	> 10 тис.	> 15 тис. (5 млн. 550 тис. грн.)
є	З урахуванням збитків *	3 - 5	50 – 100	1 тис. - 10 тис.	> 5 тис. (1 млн. 850 тис. грн.)
ж	Територіальне поширення	- НС поширилась на територію 2-х районів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
з	Місцевий	> 2	> 50	> 1 тис.	> 2 тис. (740 тис. грн.)
і	З урахуванням збитків*	1 - 2	20 – 50	100 - 1 тис.	> 0,5 тис. (185 тис. грн.)
к	Територіальне поширення	- НС поширилась за територію ПНО, загрожує довкіллю, населеним пунктам, спорудам, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цього об'єкта			
л	Об'єктовий	Критерії надзвичайної ситуації не досягають зазначених показників			

****За сферою виникнення НС поділяються:***

- терористичного характеру;
- гуманітарного характеру;
- природного характеру;
- техногенного характеру.

Відома ще одна класифікація надзвичайних ситуацій, відповідно з якою всі НС поділяються на: літосферні, атмосферні, пожежі, гідросферні, біосферні, магнітосферні, космічні. Своєю чергою, вказані НС поділяються на такі:

1. Літосферні:

- землетрус
- мегаземлетрус
- виверження вулкана
- пірокластичні потік
- пеплопад
- лахар
- сель
- сёрдж
- лавина
- зсув
- обвал
- осип

- ерозія

2. Атмосферні:

- шквал
- заметіль
- град
- гроза
- блискавка
- кульова блискавка
- буря
- пилова буря
- смерч (торнадо)
- субтропічний циклон
- тропічний циклон
- ураган
- тайфун
- засуха
- суховій
- екстремальна спека
- екстремальний холод
- смог

3. Пожежі:

- Лісова пожежа
- Торфяної пожежа
- Степова пожежа
- Вогняний смерч
- Підземний пожежа

4. Гідросферні:

- Повінь
- Раптовий паводок
- Льодохід
- Цунамі
- Хвилі-вбивці

• Кейпроллер (кейпроллер – різновид одиночних, аномально великих морських хвиль висотою до 15 - 20 метрів, які виділяються крутизною свого переднього фронту і пологої улоговиною. У океанології це явище отримало назву відокремленої або епізодичній хвилі, фізичний механізм формування якої пов'язують з феноменом інтерференції)

- Лімнологіческа катастрофа
- Льодове цунамі

5. Біосферні:

- Екологічна катастрофа
- Нашестя сарани
- Дефіцит харчів
- Масовий голод

- Епідемія
- Пандемія
- Епізоотія
- Епідемія
- Епіфітотія
- Масове вимирання

6. Магнітосферні:

- Геомагнітна буря
- Згортання магнітного поля

7. Космічні

- Астероїдна безпека
- Гамма-сплеск
- Навколоземна наднова

2. Класифікація надзвичайних ситуацій ВООЗ за рівнями

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) класифікує надзвичайні ситуації за трьома рівнями:

- Рівень 1: єдина або множинна подія в країні з мінімальними наслідками для громадської охорони здоров'я, щодо якої потрібні мінімальні відповідні дії Страхового бюро ВООЗ (СБВ) або мінімальні міжнародні дії у відповідь ВООЗ. СБВ потрібна мінімальна організаційна та / або зовнішня підтримка. Координацію підтримки, яка надається СБВ, здійснює координатор в регіональному бюро.

- Рівень 2: єдина або множинна подія в країні з помірними наслідками для громадської охорони здоров'я, щодо якої потрібні помірні відповідні дії СБВ і / або помірні міжнародні дії у відповідь ВООЗ. СБВ потрібна організаційна та / або зовнішня підтримка в помірних масштабах. Група допомоги в надзвичайних ситуаціях, керована з регіонального бюро (група допомоги в надзвичайних ситуаціях керується з штаб-квартири лише в тих випадках, коли порушено кілька регіонів), координує підтримку, яку вони надають СБВ.

- Рівень 3: єдина або множинна подія в країні зі значними наслідками для громадської охорони здоров'я, щодо якої потрібні значні дії у відповідь СБВ і / або значні міжнародні дії у відповідь ВООЗ. СБВ потрібна значна організаційна та / або зовнішня підтримка. Група допомоги в надзвичайних ситуаціях, керована з регіонального бюро, координує підтримку, яку вони надають СБВ.

3. Стадії розвитку надзвичайних ситуацій

Надзвичайна ситуація будь-якого типу в своєму розвитку проходить чотири типові стадії (фази):

- попередня – утворюються і нарастають передумови до виникнення природного або техногенного лиха, накопичуються відхилення від нормального стану або процесу;

- перша – ініціація природного або техногенного лиха і подальший розвиток процесу надзвичайної події, під час якого здійснюється вплив на людей, об'єкти економіки, інфраструктури і природне середовище;
- друга – здійснюється ліквідація наслідків природного або техногенного лиха, ліквідація надзвичайної ситуації (ця стадія може починатися і до завершення першої стадії);
- третя – здійснюється ліквідація довготривалих наслідків природного і техногенного лиха.